

חג השבועות

"חביבין ישראל שנקראו בנים למקום - חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה"

א.

חז"ל במסכת שבת פח, א מפליגים בתיאור מעלתם של כלל ישראל בשעה שהקדימו נעשה לנשמע. 'בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו שישים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים... בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו' וכו'.

והנה כשמתבוננים בפסוקים שבפרשת משפטים, רואים שקודם שאמרו ישראל 'נעשה ונשמע' היה שלב אחד לפני"כ בו אמרו כלל ישראל 'נעשה' בלבד. שמתחילה כתיב "ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה" (כד, ג). ולאחמ"כ מבואר שהקב"ה כרת ברית עם כלל ישראל, ועל זה נאמר "ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' **נעשה ונשמע**" (שם, ז). ויעוי' בדברי רש"י והרמב"ן (שם, א) שנחלקו מתי נאמרה הפרשה הזאת, אבל עכ"פ מבואר כאן שבשלב הראשון כלל ישראל אמרו רק 'נעשה' ורק לאחר כריתת הברית עם הקב"ה, הגיעו כלל ישראל לדרגה העצומה שהקדימו נעשה לנשמע.

ויש להתבונן בדברים, מה ההבדל בין דרגת ה'נעשה' לדרגת ה'נעשה ונשמע', וכיצד כריתת הברית עם הקב"ה הביאה את כלל ישראל להקדים נעשה לנשמע.

המהר"ל בתפארת ישראל (פרק כ"ט) מבאר זאת כך: האדם מצוי בסתירה פנימית גדולה. מצד אחד נמצאת בו הנפש הבהמית שעל ידה האדם פועל ועושה מעשים, והנפש הזאת נמשכת בטבעה אל הדברים החומרניים. מצד שני עומד השכל וכח הנשמה שמנסה לשלוט על הנפש הבהמית ולגרום לה לעשות רק טוב. כאשר שניהם נפגשים אצל האדם נוצרת התנגדות גדולה. מצד אחד הגוף אינו בן חורין לעשות כרצונו משום שהשכל שולט עליו ומצווה את הגוף לעשות הפך טבעו. ומצד שני השכל ג"כ אינו חופשי לפי שהוא מוטבע בגוף ואינו יכול לעשות כרצונו.

אולם תיתכן מציאות אשר בה הנפש **עצמה** חפצה לעשות טוב אף ללא הנהגת השכל, ואז הגוף משלים עם השכל לקיים את רצון ה' ואין שום סתירה בין השכל לגוף. וזוהי הדרגה של 'נעשה ונשמע'. כאשר השכל משפיע על הגוף לעשות את הדבר הנכון, זהו בגדר 'נעשה' בלבד, שהשכל הכריח את הגוף לעשות מעשה. אולם כשכלל ישראל **הקדימו** נעשה לנשמע, הכוונה היא שהם הגיעו למצב שבו ה**נטיה והרצון הטבעי** שלהם היה לקבל את התורה עוד לפני שהשכל יורה לעשות כך. זוהי הדרגה העצומה אליה הגיעו כלל ישראל במעמד הר סיני, שכל חפצם ורצונם היה לקבל את התורה ולקיים מצוותיה.

וכפי שביארנו, כלל ישראל הגיעו למעלה הזאת דווקא לאחר שכרת ה' עמם את הברית, ונראה ביאור העניין כדלהלן: עצם המושג לכרות ברית, פירושו שיש חיבור ודבר המקשר בין שני הצדדים שכורתים את הברית. ואם אנו רואים שכלל ישראל כרתו ברית עם ה', ודאי שהיה כאן איזה חיבור והסכמה מיוחדת בין עם ישראל להקב"ה שעל זה נכרת הברית.

ובגמ' במסכת גיטין ס, ב איתא 'אמר ר' יוחנן לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבע"פ שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל', וכן איתא בתנחומא ריש פרשת נח. ומבואר שכריתת הברית שהיא החיבור בין כלל ישראל להקב"ה באה בדווקא באמצעות התורה שבע"פ.

ביאור הדברים עפ"י מה שכותב המהר"ל (דרוש על התורה, ועוד) שאחד ההבדלים שבין התורה שבכתב

לתורה שבע"פ שהתורה שבכתב היא בעיקר מצידו של הקב"ה ואין לנו ממש השתייכות פנימית אליה. אולם התורה שבע"פ, מצד אחד היא באה מאת הקב"ה אולם היא מחוברת ממש לשורש נשמותיהם של כלל ישראל (ויעוי' בהקדמתו של בעל הקרית ספר). לכן, החיבור המיוחד שבין כלל ישראל להקב"ה הוא באמצעות התורה שבע"פ דווקא, ורק עליה נכרתה הברית.

והנה כריתת הברית המדוברת כאן נעשתה ע"י ספר הברית 'ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם'. ומה היה כתוב בספר הברית הזה? אומר הרמב"ן 'ומשה כתב ביום ההוא בספר הברית כל מה שנצטווה, חוקים ומשפטים ו**תורות**' 'תורות', לשון רבים, היינו תורה שבכתב ותורה שבע"פ. ולפי הנתבאר נראה לומר שהתורה שבע"פ שהיתה כתובה בספר הזה היא זאת שיצרה את החיבור בין כלל ישראל להקב"ה ואז נכרתה הברית.

ולאחר כריתת הברית הזאת אמרו כלל ישראל 'נעשה ונשמע', לפי שהחיבור הפנימי לתורה שבע"פ פעל בנפשם שהשתוקקו בכל מאודם לקבל את התורה, וקבלת התורה לא באה רק מצד הכח השכלי **אלא שגם הרצון הטבעי והפשוט של כלל ישראל באותה שעה היה לקבל את התורה**, מחמת החיבור העצום שהרגישו בפנימיותם לתורת ה'. ולכן דווקא לאחר כריתת הברית הקדימו כלל ישראל נעשה ונשמע.

נמצא, שכאשר אנו רוצים לזכות בחג השבועות לדרגה מסוימת ב'נעשה ונשמע' עלינו לחזק בתוכנו את הרצון וההשתוקקות לקבלת התורה. התורה שבע"פ טבועה עמוק בנפש שלנו והמוטל עלינו הוא לגלות ולהאיר את זה מתוכנו, עד שנראה שהתורה היא 'בפיך ובלבבך' ממש. ואמנם לאחר חטא העגל ירדו כלל ישראל מדרגתם ולכן יש לנו רצון חזק שמושך לתאוות חומריות, אולם ביום מתן תורה טמון כח מיוחד לעורר בנו את הרצון הפנימי לקבל את התורה כמו שהיה במעמד הר סיני.

והדרך המעשית לעורר בנו את הכח הזה הוא לעמול בתורה שבע"פ ולהבין את הדברים לעומקם. אם מתרגלים לומר סתם 'רייד', לומר בשטחיות את מה שכולם אומרים ולגלגל כל מיני סברות שלא באמת מבינים אותם, אין שמחה אמיתית בלימוד כזה אלא רק סיפוק חיצוני ואין זו שמחת התורה הנובעת מהחיבור הפנימי לתורה. התענוג האמיתי מדברי תורה מגיע כשהאדם לומד בעמקות ומבין **באמת** את הדברים לפי דרכו. באופן זה מגלה האדם שהתורה נמצאת ממש בתוכו ומתעורר בו רצון חזק לקבל את התורה.

ב.

ביארנו שהעבודה שלנו כאשר אנו ניגשים לקבל את התורה היא לעורר בנו את התשוקה הפנימית לקבלת התורה. כעת נראה שגם נתינת התורה מצד הקב"ה היא רק בתנאי שאנו משתוקקים לכך, לפי שזו הצורה והמהות של נתינת התורה. ביאור הדברים כדלהלן:

לשון המשנה במסכת אבות 'הוא היה אומר חביב אדם שנברא בצלם חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם... חביבין ישראל שנקראו בנים למקום חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום... חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה'. מדברי המשנה מתבאר שנתנת התורה לכלל ישראל היא דווקא משום שהם בנים למקום. לא רק מצד ש'חביב אדם שנברא בצלם' אלא דווקא משום שהם בנים למקום. דגש נוסף בלשון המשנה, שהתנא מכהן כאן את התורה בשם 'כלי חמדה' ומבואר מזה שכלי חמדה היא מתנה הניתנת מאב לבן, וכי רק משום שכלל ישראל הם בנים למקום זכו לקבל את הכלי חמדה.

דבר זה בולט גם בנוסח ברכות קריאת שמע, שיש בהם התמקדות מיוחדת על האהבה של הקב"ה לכלל ישראל בנתינת התורה 'אהבה רבה אהבתנו ה' אלקינו' וכן בתפילת ערבית 'אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת' וכו' ורואים מכאן שהצורה של נתינת התורה לכלל ישראל היא בגדר מתנה שניתנת מהאב לבנו אהוב. והנה כלל ישראל בעומדם על הר סיני השיגו מעלה עצומה שלא זכו לה ביציאת מצרים. הם הפכו **מעבדי ה'** להיות 'בנים למקום'. שבפסוקים המדברים על יציאת מצרים מבואר שכלל ישראל יצאו ממצרים על מנת להיות עבדים לה' 'עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים' (ויקרא כה, מב ועוד) אולם במעמד הר סיני הפכו להיות בנים למקום כפי שראינו בלשון המשנה.

ההבדל שבין העבד לבן הוא שהעבד עושה את המוטל עליו מתוך ההכרח ואין לו רצון או חיבור פנימי לעבוד אצל האדון. אולם הבן אוהב מאוד את אביו, שהרי הוא ממש חלק ממנו ודומה לו, וחפץ בטובתו באמת עד שעושה למענו כל מה שיוכל מתוך חשק ושמחה, וכפי שמבאר המסילת ישרים בפרק י"ח עיי"ש.

ואם כתוב שכלל ישראל במעמד הר סיני היו בדרגה של 'בנים למקום' ולא רק עבדי ה', פירושו של דבר שהיתה להם אהבה עצומה להקב"ה וחיבור מיוחד לקבלת התורה. ודבר זה הוא מה שביארנו קודם לכן, שהיה לכלל ישראל חיבור מיוחד לתורה שבע"פ ועליה נכרתה הברית המקשרת בינם לבין הקב"ה, זוהי הדרגה של 'בנים למקום' וכשהיו כלל ישראל במצב זה הקדימו נעשה לנשמע.

והנה נתינת מתנה היא ביטוי של אהבה בין איש לרעהו. בחז"ל כתוב (שבת י, ב) 'הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו', הטעם בזה הוא כדי שתרבה האהבה ביניהם (רש"י שם). לכן כאשר אנו מדברים על נתינת התורה לכלל ישראל אנו מדגישים את האהבה שאוהב אותנו הקב"ה 'אהבה רבה אהבתנו', 'אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת', ואף כשהמשנה מדברת על המתנה שנתן הקב"ה לאלו שהם בדרגת 'בנים למקום', נוקטת המשנה בלשון 'כלי חמדה'. נתינת כלי החמדה לעם ישראל מורה על האהבה העצומה שהקב"ה אוהב אותנו. 'חביבין ישראל שנקראו בנים למקום - חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה'.

ג.

ביארנו שיש לכלל ישראל חיבור מיוחד לתורה שבע"פ ושע"י החיבור והאהבה הזאת אנו עומדים בבחינת 'בנים למקום'. עדיין יש לבאר מה גדר האהבה הזאת וכיצד משיגים אותה:

כל אהבה מתחילה בזה שהאוהב מרגיש קשר מסוים לנאהב. הטבע הוא שהאדם אוהב את עצמו אהבה חזקה ומכח זה הוא אוהב את כל מה שנוגע אליו עצמו וכפי שמבאר הגר"ש שקאפ בהקדמה לשערי ישר עיי"ש. לאחמ"כ ישנם שלבים נוספים באהבה שאדם אוהב מה שמשלים אותו וכו', אבל היסוד הראשון הוא שאדם מרגיש איזה דמיון ושייכות לנאהב ואז הוא אוהב אותו.

אם כך, כיצד זוכים לאהבת תורה?

ככל שאדם מרגיש ש'קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא' כך תהיה לו יותר אהבת תורה. כל יהודי קשור בפנימיותו לתורה שבע"פ כפי שביארנו, אלא שבתחילת הדרך לא מרגישים את זה, זהו דבר שהאדם צריך לגלות מתוך עצמו. קודם שאדם עמל בתורה הוא מרגיש שהיא 'בשמים ומעבר לים', ורק לאחר שהוא עמל בה הוא מגלה שהאמת היא שהיא ממש 'בפיך ובלבבך', שהיא נמצאת בתוך האדם עצמו.

כח התענוג הוא הכח העמוק ביותר בנפש האדם. אדם שמתענג מדבר מסוים זה מעיד שדבר זה הוא חלק מן המציאות שלו. יש אחד שמתענג מדבר מסוים ואילו חבירו מתענג מדבר אחר לחלוטין, ואין שום הגיון וסיבה שכלית לשוני הזה, אלא הכל תלוי מהו עצם האדם. היכן שהאדם אוהב בעומק המציאות שלו, שם הוא נהנה ומזה הוא מתענג.

אדם, באופן רגיל, הוא חומרי ואין לו תענוג מן התורה משום שעדיין לא גילה בעצמו את החיבור אליה. כאשר הוא מתחיל לעמול בתורה, הוא מתחיל לגלות ולהוציא מעצמו את התוכן האמיתי שלו, הוא מגלה את זה ש"קב"ה ואורייתא וישראל חד', וזהו היסוד של אהבת תורה שאדם מרגיש שהתורה אינה חוץ ממנו אלא הוא והתורה אחד, ואז הוא מתענג עליה.

אולם יש בזה דרגות אחר דרגות. הדרגה הראשונה היא מה שנתבאר, שאדם מרגיש שייכות לתורה והיא לא נמצאת חוץ ממנו, אמנם הוא עדיין מרגיש שיש אותו, ויש גם את התורה שבו, וזה לא דבר אחד ממש. הוא אמנם נהנה מהתורה ומתענג עליה אבל יש לו בעצמו חלקים נוספים, והתורה עדיין לא ממלאת את כל המציאות שלו.

אך יש בזה מדרגות גבוהות ביותר, והאדם יכול להגיע לדרגה בה כל המציאות שלו הופכת להיות אהבת תורה, עד שכמעט ולא נשאר לאדם את המציאות שלו עצמו. דוגמא לדבר זה היה הגאון ר' אליעזר יהודה פינקל זצ"ל. הכרתי אותו טוב, וראו אצלו בחוש אהבת תורה בדרגה עצומה ונוראה. בתקופה שהגיע לשיבת מיר, היו שם הרבה מאוד בחורים מקולקלים. המציאות אז היתה שבישיבה שלא למדו בה מוסר היו המון מקולקלים, כך היה גם בישיבת מיר. כשהגיע לשם הגרא"י, דבר ראשון הוא הביא את ר' ירוחם ונתן לו את הישיבה. ועוד הוא שלח קבוצות מהבחורים המבוגרים ללמוד בבריסק, זאת למרות שידע שכאשר הם יחזרו למיר, כבר לא יקבלו ממנו, שלא שייך שישמעו שיעורים בבריסק ואח"כ יחזרו אליו. וכשהם היו בבריסק, הגרא"י עצמו החזיק אותם כלכלית, ודאג למחסורם, שכן לרב מבריסק לא היה כסף לתת להם. הוא עשה

זאת למען התורה בשעה שהוא עצמו מפסיד את המציאות שלו! ומדוע? משום שכל המציאות שלו היתה אהבת תורה עד שאין לו שום חשבון אחר בכל מה שעושה!

וכן לאחמ"כ הגרא"י הגיע לירושלים, ובירושלים של אז, אמנם למדו, אך לא היו מושגים מיוחדים של גדלות בתורה. והוא הגיע לשם והיה משלם לאנשים על כל חבורה שבאו לומר לו, ולא רק בחורים משיבתו אלא כל מי שהגיע. ואף שמעתי ממנו שהיה רוצה לשלם יותר ואין לו כי כבר נתן הכל. ובאופן זה הוא בנה תורה בירושלים ועשה מהפכה של ממש. ראו אצלו אהבת תורה שאין לתאר! כל המציאות שלו היתה אהבת תורה! וכאמור, ההתחלה היא שהאדם נהנה מהתורה ויש לו תענוג ממנה, ולאחמ"כ ישנם דרגות אחר דרגות עד שהמציאות של האדם הופכת להיות אהבת תורה.

וזוהי העבודה שלנו כאשר אנו באים לקבל את התורה. התורה היא כלי החמדה של הקב"ה והוא נותן אותה לבנים שלו. וכאשר עמלים בתורה שבע"פ ומוציאים מן הכח אל הפועל את החיבור הפנימי שלנו לתורה, כך מתחברים לתורה ואוהבים אותה אהבה עצומה, ואז זוכים לקבל את התורה, 'חביבין ישראל שנקראו בנים למקום - חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה'.